

ความเสมอภาคและโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต สู่การสร้างคุณภาพชีวิต*

Equality and Opportunity for Lifelong Learning to Improve Quality of Life*

สมจิต แดงสีแก้ว^{1,**}, ทนงศักดิ์ คุ่มไชนะ², สมคิด ทับทิม³ และศิวนนท์ รัตนะกนกชัย³
Somjit Daenseekaew^{1,**}, Tanongsak Koomkhinam², Somkid Tubtim³ and Siwanon Rattanakanokchai³

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในปีงบประมาณ 2558 จำนวน 3 โครงการ เพื่อหาวิธีจัดการที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประชากรไทย 3 โครงการ วิจัย ใน 3 กลุ่มวัย ได้แก่ 1) กลุ่มเยาวชน เรื่อง “อนาคตภาพของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในศูนย์เยาวชน เขตพัฒนาพื้นที่พิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้” 2) วัยผู้ใหญ่ในกลุ่มสตรีเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของกลุ่มสตรีกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ตามหลักธรรมาภิบาล ในจังหวัดขอนแก่น” และ 3) วัยผู้สูงอายุจากทุกภูมิภาค เรื่อง “ทิศทางและการพัฒนานโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย” โดยศึกษาข้อมูลจาก 3 รายงานวิจัย ประกอบกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการออกติดตามการทำวิจัย การสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยโครงการฯละ 2 ครั้งรวม 18คนและมีการจัดประชุมร่วมทั้ง 3 โครงการ 1 ครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมสังเคราะห์ผลการวิจัยกับผู้วิจัย

ผลการศึกษา พบว่ากลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่มวัยมีความหวังและมีความพอใจที่ได้รับการตอบสนองสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ตามทุกกลุ่มพบสถานการณ์ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา เนื่องจากระบบการจัดการศึกษาในโรงเรียน นอกโรงเรียนและสถาบันระดับอุดมศึกษายังไม่เชื่อมต่อและไม่ประสานกับระบบชุมชน ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการเรียน เข้าไม่ถึง ตามบริบทของกลุ่ม พื้นที่อาศัยและสังคมแวดล้อม มีคนชายขอบ ไม่ถูกใช้ประโยชน์ และเกิดองค์การและชุมชนที่อ่อนแอ เห็นข้อสังเกตทั้ง 3 โครงการวิจัยยืนยันว่า กลุ่มเป้าหมายต้องการการการจัดสรรงบประมาณที่เป็นธรรม และครูจบวิชาเฉพาะที่สามารถสอนให้นักเรียนการศึกษานอกโรงเรียนเก่งเท่าการเรียนในระบบปกติ ทั้งกลุ่มเยาวชน สตรีและผู้สูงอายุต้องการเชื่อมโยงการศึกษานอกระบบและในระบบให้เกื้อหนุนกันจนเกิดการรองรับหน่วยการเรียนรู้ต่อเนื่อง และได้วุฒิการศึกษาที่ดีขึ้นเพื่อได้โอกาสในการทำงาน มีรายได้ มีครอบครัวมั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีโอกาสเป็นผู้นำทางศาสนา เป็นนักการเมืองท้องถิ่น เป็นนักจัดการธุรกิจชุมชนพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมพื้นบ้านให้เป็นการค้าและบริการที่มีมาตรฐานระดับอาเซียนและสากล

คำสำคัญ: ความเสมอภาคทางการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิต คุณภาพชีวิต

*งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
Research projects funded by the Thailand Research Fund

¹ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น 40000
Faculty of Nursing, KhonKaen University, Khon Kaen 40000 Thailand

² คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, สกลนคร 47000
Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon, 47000 Thailand

³ นักวิจัยอิสระ Independent researcher

** Corresponding author, e-mail: somdae@kku.ac.th

ABSTRACT

This study was a research synthesis of three research projects funded by The Thailand Research Fund (TRF) in fiscal year 2014 within the framework of opportunity for lifelong learning. All of the research aimed to create the strategies and the best practice how to improve lifelong learning for 3 groups; 1) "Scenario of Lifelong Education Management to Develop the Quality of Life of Youth in Special Administration Zone in Southern Border", 2) "Guidelines to Develop Lifelong Learning in Line with Good Governance Principles for Projects of Women Groups Supported by the Fund for Development of Women's Roles", and 3) "Trends and Development in Lifelong Learning Policy for the Elderly People in Thailand". The data was collected by reviewing 3 research reports, triangulated by the qualitative data that collected during two times in the field visit of each project by observation, in-depth interview among 18 stakeholders and group dialogue with the researchers of three projects.

Three groups found an ineffective situation of lifelong learning; 1) marginalization caused by inaccessibility of local non-formal education, 2) disadvantaged groups, and 3) weaker sector. These results were confirmed that the stakeholders need to receive more budgets, the good collaboration of formal education from local school and non-formal education to create the effective learning process, link formal education system and continuing education in order to have a better chance of working and also improve their living status, raise up their quality of lives. Moreover, they also wanted to be religious leaders, local administrative committees, local business managers with international standards and ASEAN further.

Keywords: equality education, life long learning, quality of life

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษาทั่วโลกเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เนื่องจากความรู้และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2549) ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาความรู้เพื่อความอยู่รอดจากการนำประสบการณ์เดิมมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้ถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น (นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ. 2555) ระบบการศึกษาจึงต้องเน้นที่การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนทุกช่วงวัย ไม่มุ่งเน้นผลิตบุคคลที่มีทักษะเฉพาะด้านอย่างเดียวแต่ต้องพัฒนาให้คนรู้จักการคิดอย่างเป็นระบบ ตัดสินใจด้วยเหตุผลมีทักษะในการแก้ปัญหาและรู้จักค้นหาวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2558)

"การเรียนรู้ตลอดชีวิต" ได้รับการพิจารณาในการประชุมนานาชาติ "The Third International Committee for Facilitating Adult Education" ซึ่งจัดโดย UNESCO ปี พ.ศ. 2507 จากนั้นได้กลายมาเป็นแนวทางที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายมุ่งพัฒนาบุคคลให้สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี. 2544) ประเทศไทยได้เห็นถึงความสำคัญจึงได้นำแนวคิดนี้มาพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมคุณภาพชีวิตของบุคคล และสร้างสังคมอุดมปัญญา (อาชัญญรัตน์ อุบลและคณะ. 2552) อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังพบว่าการประชากรไทยยังไม่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. 2557)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) มีการส่งเสริมงานวิจัยในกลุ่มเรื่อง “การปฏิรูปการศึกษาและสร้างสรรค์การเรียนรู้” โดยมอบให้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้นำมาวิจัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตใน 3 กลุ่มประชากร คือ เยาวชน วัยทำงาน และวัยผู้สูงอายุ งานวิจัยนี้ได้นำมาผลการวิจัยทั้ง 3 เรื่องมาสังเคราะห์เพื่อสะท้อนภาพจริง นำเสนอแนวทางการนำความรู้สู่การจัดการการเรียนรู้ตลอดชีวิต และกำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรและสร้างสังคมอุดมปัญญา

วัตถุประสงค์

เพื่อประมวลข้อมูลและสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินโครงการวิจัยสู่การสร้างสรรค์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตในแต่ละกลุ่มประชากรไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542) เป็นกรอบในการวิจัยดังนี้ 1) เพิ่มโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง 2) สนองความจำเป็นและความต้องการในการเรียนรู้ของบุคคลและชุมชน 3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง 4) ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมเป็นภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. 3 โครงการ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในการสังเคราะห์งานวิจัย

พื้นที่ในการดำเนินการวิจัยสังเคราะห์งานวิจัยจากโครงการวิจัยใน 3 พื้นที่ ดังนี้

1) ชื่อโครงการ “อนาคตภาพของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในศูนย์เยาวชนเขตพัฒนาพื้นที่พิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้” ศึกษาที่จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอเทพา สะบ้าย้อย นาทวี และจะนะ (จุฑารัตน์ คชรัตน์, มนต์วิภา ไชยแก้ว และนุรชิตา เพอแสงละ. 2558)

2) ชื่อโครงการ “แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตโครงการของกลุ่มสตรีกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตามหลักธรรมาภิบาล ในจังหวัดขอนแก่น” ศึกษาที่จังหวัดขอนแก่น (วิไลวัจน์ ฤกษ์ขณะภูติ และคนอื่นๆ. 2558)

3) ชื่อโครงการ “ทิศทางและการพัฒนานโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย” พื้นที่ศึกษาได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ สงขลา นครราชสีมา และกรุงเทพมหานคร (นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติและพจนานพิติตปัจจา. 2558)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แนวทางการสังเกต เป็นแบบบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นจริง วิธีชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย และบริบทของชุมชน 2) แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นคำถามปลายเปิดที่กระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนความคิด ความรู้สึก ภายใต้ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เพื่อประมวลข้อมูล ปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) แนวทางการประชุมกลุ่มร่วมกับผู้วิจัยเป็นคำถามปลายเปิดสะท้อนความคิดของนักวิจัยแต่ละโครงการ เช่น ความคิด ความรู้สึก ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะต่อการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กลุ่มประชากรที่ศึกษา 4) แบบประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการวิจัย เป็นการรวบรวมผลลัพธ์ของแต่ละกิจกรรมรวมทั้งการประเมินความคิดเห็น การมีส่วนร่วม ความพึงพอใจ และปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้าร่วมแต่ละโครงการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดย 1) รวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ทุกงานวิจัยโดยใช้การประชุมกลุ่มระดมสมองร่วมกับผู้วิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในช่วงการลงพื้นที่โครงการวิจัยละ 2 ครั้ง ระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2557-เมษายน พ.ศ. 2558 โดยให้ผู้วิจัยแต่ละโครงการนำเสนอ

ความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานในแต่ละช่วง เปิดโอกาสให้ทุกคนได้สะท้อนความคิดเห็นและความรู้สึก ร่วมกัน 2) ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิจัยโครงการ ละ 3 คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโครงการละ 3 คนใน ประเด็นสภาพบริบทพื้นที่วิจัย ปัญหาและอุปสรรค และ ข้อเสนอแนะในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในช่วงการลงพื้นที่โครงการวิจัยละ 2 ครั้ง ระหว่างเดือน กันยายน พ.ศ. 2557- เมษายน พ.ศ. 2558) รวบรวม ข้อมูล การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของทั้ง 3 โครงการ วิจัย 4) จัดเวทีประชุมระดมสมองเพื่อสังเคราะห์งานวิจัย ร่วมกับผู้วิจัยทุกโครงการจำนวน 3 ครั้ง ในเดือนกุมภาพันธ์ มิถุนายน พ.ศ. 2558 และเมษายน พ.ศ. 2559

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มระดมสมอง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และข้อมูลจากรายงานวิจัย มาอ่านค้นหาคำหรือประโยคหรือคำสำคัญทำความเข้าใจ ถ้อยคำต่างๆ ที่ปรากฏในบันทึกและเชื่อมโยงความสัมพันธ์เพื่อนำมาอธิบายเหตุการณ์จับประเด็นสำคัญ จำแนกประเด็นหลักและประเด็นย่อยของข้อมูล นอกจากนี้ยังได้ทำการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล (Triangulation) โดยเปิดโอกาสให้นักวิจัยทุกโครงการอ่านผลการสังเคราะห์ และจัดประชุมร่วมเพื่อสะท้อนความคิดเห็นต่อข้อมูล และเพิ่มเติมข้อมูลให้เกิดความชัดเจนและครอบคลุม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์ความไม่เสมอภาคในการเรียนรู้ ตลอดชีวิตแต่ละกลุ่มวัยได้แก่

1.1 กลุ่มเยาวชนในศูนย์เยาวชนเขตพัฒนา พื้นที่พิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการ สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่เพียงพอการเรียนรู้เป็นการ รวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของเยาวชนที่กำลังศึกษา และจบการศึกษาแล้วในระดับชั้นมัธยมศึกษาจาก กศน. มี การจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายตามความต้องการ ของชุมชน มีสถานศึกษา หลายสังกัดทั้งโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนเอกชนทั่วไป โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

สถาบันศึกษาปอเนาะ ศูนย์ศึกษาพระพุทธรักษาวัน อาทิตย์พบว่าการศึกษาไม่มีเอกภาพส่งผลต่อคุณภาพ การจัดการศึกษา ดังนี้ 1) ปัญหาด้านหลักสูตรและเนื้อหา ของกศน.มีจำนวนรายวิชาที่มาก เนื้อหาในแต่ละวิชามีมาก แต่ให้เวลาเรียนสั้นเกินไปแผนการเรียนต้องมีงานทำเสริม นอกเวลา ซึ่งผู้เรียนมีข้อจำกัดด้านเวลาเรียน ห้องสมุดมี เอกสารสำหรับค้นคว้าน้อย การสอนเป็นการบรรยายเป็น ส่วนมาก จึงทำให้ได้เรียนน้อย 2) ปัญหาด้านการวัดประเมิน ผล ใช้ข้อสอบปรนัย มีเนื้อหาไม่ตรงกับที่เรียนและยากกว่า ที่เรียน มีจำนวนวันที่สอบมากเกินไปพบว่านักเรียนผ่านการสอบแต่เรียนอ่อน โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ ภาษา อังกฤษ วิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาหลักในการสอบเข้าเรียน มหาวิทยาลัย จึงสอบเรียนต่อไม่ได้ทั้งๆ ที่ต้องการเรียนต่อ และมีงานทำที่ดี 3) ปัญหาวิธีสอนและกิจกรรม ผู้สอนใช้ การสอนแบบบรรยายเป็นหลักโดยให้เรียนรู้จากหนังสือ ขาดกิจกรรมเสริมนอกห้องเรียนที่ควรนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน 4) ปัญหาด้านครูผู้สอน มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนผู้เรียนและจำนวนวิชาที่สอนขาดความชำนาญ ในวิชาที่สอนไม่มีครูที่จบตรงวิชา 5) ปัญหาด้านบรรยากาศ การจัดเวลาเรียนที่ตรงกับเวลาที่ผู้เรียนมีภาระงานประจำ ทำให้ไม่สามารถมาเรียน ขาดสื่อเทคโนโลยีและหนังสือ เรียนไม่มีสิ่งสนับสนุนในการค้นคว้าเพิ่มเติม

1.2 กลุ่มสตรีจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ขาดทรัพยากรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากกลุ่มสตรีที่ ขอรับบสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการพัฒนาบทบาทอาชีพ และคุณภาพชีวิตกลุ่มสตรี โครงการนี้เลือกกลุ่มสตรีเข้าร่วม โครงการวิจัย 10 กลุ่ม พบว่าทุกโครงการได้แสวงหาแนวทางการ เรียนรู้เพื่อให้กลุ่มสมาชิกได้พัฒนาศักยภาพการผลิต การขาย การบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กร และพยายาม ขยายเครือข่ายของกลุ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัย พบว่าทั้ง 10 กลุ่ม ไม่สามารถสร้างโอกาสในการเรียนรู้ อย่างเท่าเทียมกัน ดังนี้ 1) ด้านชุมชน คนในชุมชนยังขาด องค์ความรู้การตลาดแบบสมัยใหม่ และยังไม่สามารถ ผสมผสานระหว่างองค์ความรู้ที่มีดั้งเดิม มุ่งขายสินค้าและ บริการแต่ลืมที่จะถ่ายทอดกระบวนการและองค์ความรู้ให้ แก่ลูกหลานและชุมชน การผลิตของกลุ่มยังไม่มีความเป็น

อัตตลักษณ์ 2) ด้านสตรีพบว่า กรรมกรกลุ่มยังไม่มี ประสิทธิภาพและความรู้ในการจัดทำแผนและเขียน โครงการ ต้องการเรียนรู้ในการดำเนินการและกระบวนการ ถ่ายทอด การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาถิ่นเพื่อให้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ทักษะในการสืบค้น ความรู้เรื่องการใช้ Line, Facebook, Internet และ E-mail เป็นเรื่องที่ต้อง เรียนรู้เพื่อมีเครือข่ายร่วมขยายตลาด 4) การดูแลสุขภาพ กลุ่มสตรีมีความต้องการเรียนรู้เรื่องการป้องกันการเจ็บป่วย จากการประกอบอาชีพ เช่น การปวดกล้ามเนื้อ ปวดตา การดูแลลูกให้ปลอดภัยจากสารเสพติด เพศ และอุบัติเหตุ

1.3 กลุ่มผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มแตกต่างกัน แต่ละภูมิภาคของไทยดังนี้ 1) ภาคเหนือรวมกลุ่มกันเพื่อ พุดคุย 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมกลุ่มกันเพื่อ ประกอบอาชีพ 3) ภาคกลางยึดที่สิทธิของตนเอง เช่น สวัสดิการผู้สูงอายุ 4) ภาคใต้มีสมาชิกแพเพื่อการพูดคุยกัน เรื่องการขับเคลื่อนทางการเมือง กลุ่มผู้สูงอายุที่พบจาก การศึกษามี 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มติดเตียง เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีการเจ็บป่วยช่วยเหลือตัวเองได้น้อย ส่วนมากมีกิจกรรม อยู่บนเตียงมีคนในครอบครัวช่วยดูแล ต้องการการดูแล ทางร่างกายและการสนับสนุนด้านจิตใจ 2) ผู้สูงอายุ กลุ่มติดบ้านผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่สามารถเดินทางมาร่วม กิจกรรมกลุ่มหรือร่วมกิจกรรมทางสังคมนอกบ้านได้ แต่สามารถทำกิจกรรมของครอบครัวและดูแลตนเองได้ 3) กลุ่มผู้สูงอายุที่ติดสังคม ถือเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความ พร้อมความครบถ้วนของครอบครัว โดยกลุ่มนี้ยังสามารถ เดินทางมารวมกลุ่มตามที่นัดหมายและเข้าร่วมกิจกรรม ทางสังคมตามที่กลุ่มกำหนดจากการประเมินโดยกลุ่มผู้ร่วม วิจัยสรุปว่ากลุ่มนี้มีประมาณร้อยละ 20 ผลที่ได้จากการ จัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย ได้แก่ ได้ความรู้ ทักษะ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต มีความ ภูมิใจ มีความสุข คุณภาพชีวิตดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการ จัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับสากล

2. ความไม่เท่าเทียมด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในสังคมจากการศึกษาพบว่า ทั้งกลุ่มเยาวชน สตรีและผู้สูงอายุได้รับผลกระทบคล้ายกัน

ได้แก่ 1) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว กล่าวคือ ครอบครัวที่มี ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีสามารถสนับสนุนให้สมาชิก ครอบครัวได้รับการศึกษาที่ดีได้มากกว่าจึงพบกลุ่มเยาวชน สตรี และผู้สูงอายุจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยเข้าไม่ถึง บริการการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลายเป็นกลุ่มอ่อนแอ (Weaker sector) 2) เยาวชนในเขตชายแดนภาคใต้ ที่เกเร ติดยา หรือมีปัญหาเรื่องเพศ ต้องออกจากโรงเรียน แต่พบว่าไม่ถูกส่งเข้าบำบัดและเรียนต่อ ปัจจัยเหล่านี้ เบียดให้กลุ่มผู้เรียนกลายเป็นคนชายขอบ (Marginality group) ได้รับการพัฒนาน้อยจึงมีพื้นที่ทางสังคมน้อย และ ยังกลายเป็นตราบาป (Stigmatization) 3) เพศภาวะเป็น ตัวกันไม่ให้สตรีเข้าสู่การเมืองท้องถิ่น จึงกลายเป็นกลุ่มที่ ไม่ถูกใช้ประโยชน์ (Disadvantage group) สตรีจึงต้องการ เรียนรู้และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชุมชน เปลี่ยนวิถีคิด วิถีอยู่ร่วมกันแบบเสมอภาคใน 2 เพศ 4) ขาดความรู้ ขาดทักษะ และไม่สามารถเรียนรู้เพิ่มเติมได้ ทั้งด้านการ บริหารจัดการ การตลาด และการผลิต ทำให้ต้องยุบกลุ่ม ไม่ได้พัฒนาภาวะเทียบหรือข้อบังคับในหลายกลุ่ม และขาด การถ่ายทอดไปยังชุมชน 5) ผู้สูงอายุมีภาระต้องดูแลหลาน ทำให้ไม่มีเวลาไปรวมกลุ่ม และพบว่ามีหลานที่อยู่กับ ตายาย แล้วตั้งครุฑขณะที่เรียนหนังสือ ทำให้เป็นภาระ หนักที่ผู้สูงอายุต้องดูแล ทำให้เกิดความเครียดจากรายได้ ไม่พอใช้จ่าย ขาดการปฏิบัติกิจทางศาสนา และอาจส่งผล ให้เกิดการเจ็บป่วยมากขึ้นนอกจากนี้ผู้สูงอายุยังต้องการ อุปกรณ์ในการดูแลตัวเองและการเคลื่อนไหว เช่น แวนตา ไม่เท่าหรือรถเข็นในบางรายเพื่อเข้าเข้าร่วมกลุ่ม

3. ประเด็นท้าทายการพัฒนานโยบายการเรียนรู้ ตลอดชีวิตเพื่อสร้างคุณภาพชีวิต

3.1 พัฒนาเยาวชน สตรี และผู้สูงอายุ ให้มี ความเชี่ยวชาญเป็นการเพิ่มทุนทางสังคมการพัฒนาการ จัดการกลุ่มและกองทุน ควรมีการเรียนรู้ภายในกลุ่มและ ศึกษาดูงาน เช่น การเขียนโครงการการพัฒนาการบรรจุ ผลิตภัณฑ์ การทำบัญชีรายรับรายจ่าย การขอทุนจาก องค์กรอื่น ๆ

3.2 การพัฒนาประชาธิปไตยในกลุ่มเยาวชนสตรี และผู้สูงอายุ เพื่อเป็นพลังทำให้ชุมชน สังคมเกิดธรรมาภิบาล การรวมกลุ่มของทุกกลุ่มวัยควรเป็นไปด้วยความเสมอภาคเป็นประชาธิปไตยมีความโปร่งใส มีการจัดการอย่างเท่าเทียมไม่คำนึงถึงเรื่องเพศพัฒนาสู่ความเป็นสากล ควรส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตสิ่งที่สามารถทำได้ใกล้ตัว จากความรู้ชุมชน ทำจนเกิดการพัฒนาตนเอง มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารจนเกิดเครือข่าย และเกิดความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นซึ่งจะทำให้คนเหล่านี้กลับมามีคุณค่าและสังคม

3.3 การเพิ่มศักยภาพด้านการสื่อสารและเทคโนโลยี ให้กลุ่มสามารถค้นหาข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง ทำให้กลุ่มพัฒนาได้มากขึ้น และควรมีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มเพื่อการขยายผลไปให้กลุ่มอื่นในชุมชน องค์ประกอบของท้องถิ่นและภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยทั้ง 3 เรื่อง พบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีการส่งเสริมความเสมอภาค ความเท่าเทียมด้านโอกาส การเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่เป็นการดำเนินงานตามแนวคิดสิ่งตรงจากบนลงล่าง แยกส่วนจากการพัฒนาชุมชน กล่าวคือองค์กรที่เกี่ยวข้องดำเนินการโดยไม่เชื่อมโยงกับความรู้ความเข้าใจท้องถิ่น จาก 3 งานวิจัย จึงมีหลายกลุ่มเข้าไม่ถึงโอกาสและความเสมอภาคทางเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเกิดการรวมกลุ่มเยาวชน สตรี และผู้สูงอายุ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีในระดับพื้นที่และระดับสังคม พัฒนาให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต จนมีความสมบูรณ์ของบุคคล ครอบครัวและสังคมยิ่งขึ้น (พดิน แดงจวง. 2556)

ในชุมชนมีการศึกษาต่อเนื่องโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนกลุ่มสตรี และกลุ่มผู้สูงอายุ มีการรวมกลุ่มตามวัตถุประสงค์เฉพาะ เช่น การประกอบอาชีพ เพื่อมีชีวิตที่เป็นสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และให้สังคมมีความสมานฉันท์ (สุวิจิตา จรุงเกียรติกุล. 2557) ทุกกลุ่มจึงต้องการการเรียนรู้ ดังนี้

- 1) การเรียนตามความชอบและใช้เวลาว่างให้มีประโยชน์
- 2) เด็กเยาวชนที่ออกกลางคันอยากเรียนต่อทันทีในระบบ กศน. อยากเรียนจบไว จบพร้อมเพื่อนแม้จะเคยผิดพลาดอยากนำวุฒิการศึกษาไปสอบเข้าวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยได้
- 3) เยาวชน กศน. อยากเรียนเก่งเพื่อสอบเข้าศึกษาต่อได้จึงควรมีโปรแกรมร่วมระหว่าง กศน. และโรงเรียนมัธยมสามัญ ให้เรียนวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์ภาษาอังกฤษ เพื่อให้เด็กเก่งและสอบเรียนต่อได้
- 4) เยาวชนกลุ่มสตรีกลุ่มผู้สูงอายุต้องการเรียนภาษาไทยและอังกฤษให้เก่งการพูด การเขียนสื่อสารและการเจรจาการค้า
- 5) เรียนเพื่อการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นความต้องการของทุกกลุ่มจึงควรมีการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพให้ทุกกลุ่มสร้างหรือการพัฒนาาระบบข้อมูลข่าวสารเฉพาะกลุ่ม เช่น Web site, Line, Facebook เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพิ่มการเรียนรู้ให้อยู่รอดอยู่ร่วม เพื่อแสดงบทบาทตามศักยภาพเพิ่มสถานะทางเศรษฐกิจ และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ. 2555)

กิจกรรมการเสริมความเข้มแข็งของหุ้นส่วนชุมชนที่พบทั้ง 3 โครงการวิจัย เป็นการพัฒนาศึกษานอกห้องเรียน ได้แก่ 1) รูปแบบการป้องกันความเสี่ยงของกลุ่มเยาวชนจากผู้ปกครอง และชุมชน อบต. โรงเรียน สาธารณสุข อาสาสมัครชุมชน อสม. อพพร. ต้องร่วมกันจัดทำโครงการแก้ปัญหาเยาวชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม โรงเรียนควรมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบ้านกับโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ 2) ภาครัฐ เอกชน ประชาชน องค์กรท้องถิ่นควรมีนักกำลังพัฒนา เสริมพลังอำนาจผู้สูงอายุให้เป็นคลังสมองเป็นห้องสมุดชุมชน (สถาบันทดสอบการศึกษาแห่งชาติ. 2553; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2558) โดยให้ผู้สูงอายุสอนกันเอง และไปเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ผลิตซ้ำ ในการดูแลครอบครัว พร้อมกับเป็นผู้ผลิต เช่น กลุ่มจักรสาน กลุ่มหมอลำสุนไพเราะ กลุ่มดนตรีและการแสดงพื้นบ้านเป็นผู้ประกอบการ และเป็นผู้เปลี่ยนแปลงสังคม (Change agent) เช่น เป็นนักการเมืองท้องถิ่น เป็นครูประจำศูนย์เรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการนำงานวิจัยไปใช้

1. กระทรวงศึกษาธิการควรเปิดมหาวิทยาลัยต่อเนื่องชุมชน ให้ประชาชนเรียนวิชาหลักและวิชาแกนที่วิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย บางวิชาเรียนจากการทำโครงการและให้ผู้เรียนสามารถนำโครงการมากำหนดหน่วยกิตต่อเนื่อง (Continuing Credit) ได้และควรมีหน่วยงานที่ดูแลเฉพาะ

2. ศูนย์การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ในประเทศไทยควรให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษาตามความต้องการของประชาชน มีความหลากหลายในมิติของวัฒนธรรมที่แตกต่าง ควรมีจำนวนครูให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียนและจบเอกเฉพาะ

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรทำทะเบียนผู้ที่ต้องการเรียนรู้อัตนวิสัย และให้ส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาตนเอง และให้มาสอนช่วยครูในวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ เพื่อลดภาระครู

4. รัฐควรพิจารณาสวัสดิสังคมของผู้สูงอายุให้ครอบคลุมเพิ่มมากขึ้นกว่าการให้เบี้ยยังชีพ เพื่อเพิ่มโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้อัตนวิสัย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

จุฑารัตน์ คชรัตน์, มนต์ทิศา ไชยแก้ว และนุรชิตา เพอแสงละ. (2558). **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการอนาคตภาพของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนในศูนย์เยาวชนเขตพัฒนาพื้นที่พิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้**. สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ. (กรกฎาคม - ธันวาคม 2555).

“กระบวนการเข้าสู่ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.” **วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. 12(2) : 54-68.

นภเรณู สัจจรักษ์ ธีระฐิติ และพวงนา พิษิตปัจจา. (2558).

รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการทิศทางและการพัฒนาโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.

พดิน แดงจวง. (2556). **แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://phasina1.blogspot.com/2013/12/blog-post.html> [29 มีนาคม 2558].

วิไลวัจน์ กฤษณะภุติ และคนอื่นๆ. (2558). **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการ แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต โครงการของกลุ่มสตรีกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ตามหลักธรรมาภิบาลในจังหวัดขอนแก่น**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2553). **รายงานผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-Net) ปีการศึกษา 2553**. กรุงเทพฯ : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

สุมาลี สังข์ศรี. (2544). **การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของคุรุสภา.

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, บรรณารักษ์. (2557). **การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต = Lifelong education and lifelong learning**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558).

นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2559. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.edunkp2.org/knowledge_1427690354_OBEC_PLAN_2559.pdf [15 มกราคม 2559].

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. (2549).

**การเรียนรู้หนังสือ: บันไดสู่อิสรภาพ นิยาม
และการประเมินของนานาชาติ.** [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : <http://dl.kids-d.org/bitstream/handle/123456789/2409/onie-ebook-manual-0000007.pdf> [15 มกราคม 2559].

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2552). **ปัญหา**

**ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรม
การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้าน การเตรียมความ
พร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัย
แรงงาน.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

UNESCO. (1996). Learning : The Treasure Within.
Paris : UNESCO.